

Düşünce Dünyasında
Türkiz
ULUSAL HAKEMLİ SOSYAL BİLİMLER DERGİSİ

DÜŞÜNCE DÜNYASINDA TÜRKİZ

Ulusal Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi

Yıl/Year: 14 • Sayı/No: 64 • Nisan/April 2023
ISSN: 1309-601X

UKRAYNA KRİZİ ÇERÇEVESİNDE GELİŞEN ENERJİ SORUNU: TÜRKİYE VE AVRUPA ÜZERİNE BİR İNCELEME

*The Energy Problem Developed in the Framework of Ukraine Crisis:
A Review on Turkey and Europe*

Serdar KESGİN

Dr. Öğr. Üyesi, Giresun Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimleri Fakültesi,
Uluslararası İlişkiler Bölümü, Giresun.
srdkskn@hotmail.com
ORCID: 0000-0002-1986-5122

Gönderim Tarihi: 20.12.2022
Kabul Tarihi: 15.03.2023

Kaynak göstermek için:

Kesgin, S., (2023). Ukrayna Krizi Çerçevesinde Gelişen Enerji Sorunu:
Türkiye ve Avrupa Üzerine Bir İnceleme.
Düşünce Dünyasında Türkiz, 14(1): 57-79.
DOI: 10.59281/turkiz.1221609

İletişim / Contact

29 Ekim Caddesi 2654. Sokak No: 1 Gölbaşı-Ankara/Türkiye
Tel: +90 312 460 1779 • Faks: +90 312 460 1789
www.tasav.org • iletisim@tasav.org • turkiz.dergi@tasav.org

UKRAYNA KRİZİ ÇERÇEVESİNDE GELİŞEN ENERJİ SORUNU: TÜRKİYE VE AVRUPA ÜZERİNE BİR İNCELEME

The Energy Problem Developed in the Framework of Ukraine Crisis: A Review on Turkey and Europe

Serdar KESGİN

Dr. Öğr. Üyesi, Giresun Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimleri Fakültesi,
Uluslararası İlişkiler Bölümü, Giresun.
sdrksgn@hotmail.com
ORCID: 0000-0002-1986-5122

Özet

İkinci Dünya Savaşı'na kadar dünyanın ekonomik, siyasi, sosyal ve kültürel merkezi olan Avrupa, savaş sonrasında Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu ile başlayan entegrasyon süreciyle tekrar eski gücüne ulaşmayı hedeflemiştir. Soğuk Savaş'ın sona ermesi ile hız kazanan entegrasyon sürecinde Avrupa Birliği özellikle ekonomik açıdan bir güç merkezi olmayı başarmıştır. Avrupa kıtasında ve komşu coğrafyalarda çıkan krizler, ekonomik bir güç haline gelen Avrupa Birliği için büyük risk oluşturmaktadır. Rusya-Ukrayna Savaşı, oluşturduğu mülteci akını, Rusya'dan Avrupa Birliği ülkelerine giden enerji hatlarının zarar görmesi ve Ukrayna tarım ürünlerinin sevkiyatının durması gibi sorunlar nedeniyle Avrupa Birliği'nin ciddi bir sınav vermesine neden olmaktadır. Savaş, Avrupa Birliği'nin rekabet etme gücünü azaltmaktadır. Savaş nedeniyle enerji kaynaklarına ulaşımın zorlaşması, Avrupa Birliği ülkelerinin ekonomik daralma yaşamasına neden olmaktadır. Bu noktada alternatif enerji güzergâhları arayışında olan Avrupa ülkeleri için en önemli partnerlerden biri olarak Türkiye ön plana çıkıyor. Avrupa'nın yaşadığı enerji krizi konusunda Avrupa Birliği yetkilileri ile Türkiye arasında görüşmelerin yoğunlaştığı görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Avrupa, Türkiye, Kriz, Ukrayna, Rusya, Enerji.

Abstract

Europe, which was the economic, political, social and cultural center of the world until the Second World War, aimed to regain its former power with the integration process that started with the European Coal and Steel Community after the war. In the integration process, which gained momentum with the end of the Cold War, the European Union has managed to become a power center especially in economic terms. Crises in the European continent and neighboring geographies pose a great risk for the European Union, which has become an economic power. The Russian-Ukrainian War causes the European Union to face a serious test due to problems such as the refugee influx, the damage to the energy lines from Russia to the European Union countries, and the stopping of the shipment of Ukrainian agricultural products. War reduces the competitiveness of the European Union. The difficulty in accessing energy resources due to the war causes the European Union countries to experience economic contraction. At this point, Turkey comes to the fore as one of the most important partners for European countries in search of alternative energy routes. It is seen that the negotiations between the European Union officials and Turkey have intensified on the energy crisis experienced by Europe.

Keywords: Europe, Turkey, Crisis, Ukraine, Russia, Energy.

Giriş

Dünya kara alanının %15'ini oluşturan Avrupa, coğrafi yakınlık nedeniyle asırlar boyunca Asya ve Afrika ile etkileşim içerisinde olmuştur. Sanayi devrimi ile Avrupa, Mackinder'in Dünya Adası olarak tabir ettiği bu üç kıtadan oluşan alanı ve dünyanın geri kalanını İkinci Dünya Savaşı'na kadar siyasi, askeri, endüstriyel, ekonomik ve kültürel bakımdan domino etmeyi başarmıştır. İkinci Dünya Savaşı sonrasında dünyada yeni güç merkezleri olarak Amerika Birleşik Devletleri ve Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği öne çıkmıştır. Soğuk Savaş boyunca devam eden iki kutuplu sistem Doğu Bloğu'nun yıkılması ile yerini kısa süreli tek kutuplu sisteme bırakmıştı. Küresel terör ve Amerika Birleşik Devletleri'nin

haydut devlet olarak nitelediği başarısız devletlerle mücadele anlayışının hız kestiği 2010'lu yıllara gelindiğinde Çin ve Avrupa Birliği gibi yeni güç merkezlerinin ortaya çıktığı görülmüştür. Rusya Federasyonu'nun Avrupa ve Çin ile kurduğu doğu-batı eksenli enerji koridoru, Demir İpek Yolu ticaret hattı ile kurulan Avrupa Birliği-Rusya-Çin işbirliğini güçlendirmiş ve Rusya'nın da aktif bir güç merkezi olarak yeniden ön plana çıkmasına sebep olmuştur.

İkinci Dünya savaşının sonu ile başlayan Avrupa'da birlik düzeni hiç hesap edilmeyecek kırılğan bir süreçle sınanmaktadır. Rusya'nın Kırım'ı ilhaki ile başlayan süreç Avrupa'nın doğusunda neredeyse tüm Avrupa'yı etkileyen bir savaş haline dönüştü. Avrupa Birliği ile kurulmaya çalışılan huzur ve sükûnet ortamı, Rusya-Ukrayna krizi ve bu krizin yayılma ihtimali ile yerini endişeli bir bekleyişe bırakmıştır. Büyük Ortadoğu diye tarif edilen coğrafyada cereyan eden gelişmeler de söz konusu endişeyi artırmaktadır. Avrupa'nın etrafında yaşanan olaylardan Avrupa'nın direk etkileniyor oluşu, Avrupa Birliği'nin sadece bir ekonomik birlik olmadığını aynı zamanda politik bir aktör olarak çevresinde yaşanan olaylara karşı kayıtsız kalmaması gerektiğini de ortaya koymaktadır. Avrupa çevresinde yaşanan her çatışma Avrupa Birliği'ne ilk önce göç dalgası olarak yansıyor ardından ekonomik ve politik sorunlar ağı ile karşı karşıya kalınıyor. Bu durum Avrupa Birliği'nin sadece kendi içerisindeki ekonomik ve siyasal sorunlara değil aynı zamanda komşu coğrafyalardaki sorunlara da eğilmesi gerekliliğini ortaya koymuştur.

Türkiye'nin jeopolitik konumu; ticari, siyasi, kültürel ve askeri boyutlarıyla Asya, Avrupa ve Afrikalı ülkeler ile ilişkiler kurulmasını zorunlu kıldığı gibi, bölgede kendine müzahir devletler ile münasebetlerin geliştirilmesine de olanak sağlamaktadır. Türkiye'nin özellikle Orta Asya ve Ortadoğu'da bazı ülkeler ile kurmuş olduğu bağ, Rusya-Ukrayna Savaşı gibi ortaya çıkan krizlerde Türkiye'nin en az etkilenen ülkelerden bir tanesi olmasına yardımcı olmaktadır. Türkiye, Avrupa Birliği üyesi ülkeler gibi ihtiyaç duyduğu enerjinin, özellikle fosil yakıtların, büyük bir

çoğunluğunu ithal etmek durumunda olan bir ülke olmasına rağmen, enerji tedariki çeşitlendirmesi konusunda Avrupa Birliği üyesi ülkelerden daha başarılı olmuştur. Türkiye'nin Rusya-Ukrayna Savaşında şuna kadar örnek bir kriz yönetimi süreci yürüttüğünü söylemek yanlış olmayacaktır. Mevcut ilişkiler ağı ve sürdürülen barış yanlısı politika birbirine eklenmiş bir bütün olarak değerlendirildiğinde, Avrupalı ülkelerin ihtiyaç duyduğu enerjinin bir kısmının Türkiye aracılığıyla sürekli ve güvenli bir şekilde karşılanıp karşılanamayacağı sorusu akıllara gelmektedir. Türkiye'nin konumu ve politik kararlılığı bir uyum halinde işlemeye devam eder ve Avrupa Birliği hem kurumsal bazda hem de ülkeler nezdinde Türkiye ile işbirliğini pragmatist olarak değerlendirirse, uzun soluklu ve karşılıklı anlayışa ve güvene dayanan yeni bir işbirliği modelinin ortaya çıkma ihtimali olabilir.

1. Avrupa Birliği'nin Enerji Politikası ve Dar Boğazı

Avrupa Birliği'nin altmış yıldan beri geçirdiği çeşitli dönüşümler, genellikle iki şeyin karşı karşıya gelmesiydi: Bir yanda bir vizyon, yani önde gelen politikacıların bazı fikirleri, diğer yanda koşullar, yani tarihi olaylar, krizler tarafından dayatılan katıksız mecburiyetler. Avrupa politikası herhangi bir ülke politikasından farklı değildir (Middelaar, 2014, s.ix-x). Birlik içindeki politik savaşlar, hem ülke içinde hem de ülkeler arasındadır. Birlik kararlarının çoğu uzlaşma olarak lanse edilmekle birlikte bir ülkenin açıkça kaybeden tarafta yer aldığı durumlar söz konusu olabilmektedir. Bu ülke içinde nasıl izah edilecektir (Middelaar, s.xx).

Avrupa'nın temsilcisi olarak görülen Avrupa Birliği, krizler karşısında aldığı kararlar ile Avrupa'nın tepkisini göstermesi açısından bir uluslararası aktör olarak ön plana çıkmaktadır. Avrupa Birliği, Ukrayna krizinde tarafını baştan itibaren belirlemiş ve bu yönde kararlar almıştır. Avrupa'da birlik düşüncesi II. Dünya Savaşı sonrasında Avrupa'nın uluslararası ilişkilerde hâkim aktör özelliğini kaybetmesi neticesinde şekillenmiştir. AKÇT (Avrupa

Kömür ve Çelik Topluluğu) ile başlayan birlik olma süreci Soğuk Savaş'ın bitişiyle ivme kazanmış ve Avrupa Birliği uluslararası etkin bir aktör haline gelmeye başlamaktadır. Avrupa her ne kadar eski gücünde olmasa da hala bir güç merkezidir. Avrupa'nın teknoloji, üretim, finans ve kültür merkezi olma özelliklerini kullanarak bir cazibe oluşturmasının yanında en büyük avantajı enerjiye Rusya üzerinden kolay ve ucuz bir şekilde ulaşabilmesiydi. Ukrayna krizi ve ortaya çıkan mevcut durum başta enerji tedariki olmak üzere çeşitli boyutlarıyla Avrupa ve dünya genelinde etkisini göstermektedir.

Avrupa Birliği'nin enerji politikası üç temel hedefe odaklanmaktadır: arz güvenliği, sürdürülebilirlik ve rekabet edebilirlik. (Jones, 2016, s.xvii) Avrupa Birliği enerji alanında politikalarını oluştururken üç amaç arasında denge gözetmektedir (Avrupa Birliği Başkanlığı, 15-11-2022).

Avrupa Birliği enerji tedarikini çeşitlendirmek adına birçok ülke ile temasa geçmiştir, bu çerçevede Türkiye, Ortadoğu ve Orta Asya'dan Avrupa'ya taşınan doğal gaz için önemli bir transit ülke olması nedeniyle hayati bir öneme sahiptir. Avrupa Birliği, yıllardır gaz ve elektrik piyasalarının Birliğin iç enerji piyasası ile entegre edilmesini sağlamak için Türkiye ile işbirliği yapmaktadır. 16 Mart 2015 tarihinde Avrupa Birliği ile Türkiye arasında Yüksek Düzeyli Enerji Diyalogu başlatılmıştır (Avrupa Birliği Türkiye Delegasyonu, Enerji Alanında Avrupa Birliği ve Türkiye İşbirliği).

Yaklaşık 450 milyon nüfusa sahip Avrupa Birliği enerji ihtiyacının yaklaşık %35'ini petrolden, %24'ünü doğal gazdan, %17'sini yenilenebilir enerjiden, %13'ünü nükleer enerjiden ve %12'sini de kömürden karşılamaktadır (Eurostat, Where does our energy come from?). Avrupa Birliği'nin enerji tüketiminde yenilenebilir enerjinin 2020 yılı için %20 olan oranının 2030 yılı için %40'a çıkarılması hedeflenmektedir (European Environment Agency, 26 Oct 2022). Avrupa Birliği her ne kadar enerji ihtiyaçlarının karşılanmasında yenilenebilir enerjiye ağırlık vermiş

olsa da mevcut şartlarda yakın gelecekte fosil yakıtlara ihtiyaç duymaya devam edecektir.

Avrupa Birliği 2020 yılı itibariyle ihtiyaç duyduğu enerjinin %58'ini ithalat yoluyla karşılamaktadır. Avrupa Birliği'nin ithal ettiği fosil yakıtların %68'i ham petrol, %27'si doğal gaz, %5'i kömürdür. 2020 yılı itibariyle Avrupa Birliği ithal ettiği ham petrolün %29'unu Rusya'dan, %9'unu Amerika Birleşik Devletleri'nden, %8'ini Norveç'ten, %7'sini Suudi Arabistan'dan, %7'sini İngiltere'den, %6'sını Kazakistan'dan, %6'sını da Nijerya'dan karşılamaktadır. İthal ettiği doğal gazın %43'ünü Rusya'dan, %21'ini Norveç'ten, %8'ini Cezayir'den, %5'ini Katar'dan karşılamaktadır. İthal ettiği kömürün %54'ünü Rusya'dan, %16'sını ABD'den, %14'ünü Avustralya'dan tedarik etmektedir (Eurostat, From where do we import energy?). Enerji tüketim alışkanlıklarında Avrupa Birliği ülkeleri arasında da farklılıklar mevcuttur. Avrupa Birliği'nin lokomotif ekonomisi olan Almanya'nın kullandığı enerjinin %35'i petrol, %26'sı doğal gaz, %17'si kömür, %16'sı yenilenebilir enerji ve %5'i nükleer enerjidir (Eurostat, Where does our energy come from?). Almanya kullandığı doğal gazın %66'sını Rusya'dan karşılamaktaydı (Eurostat, From where do we import energy?). Fransa'nın kullandığı enerjinin %41'i nükleer, %29'u petrol, %15'i doğal gaz, %12'si yenilenebilir enerji, %3'ü ise kömür enerjisidir (Eurostat, Where does our energy come from?).

Avrupa Birliği kullandığı enerjinin %48'ini kendisi üretmektedir, üretimin %48'i yenilenebilir enerjiden, %30'u nükleer enerjiden, %17'sini kömürden, %7'sini doğal gazdan, %5'ini de petrolden elde etmektedir (Eurostat, What do we produce in the EU?). Veriler Avrupa Birliği'nin petrol ve doğal gaz kaynaklarının çok kısıtlı olduğunu ancak kullandığı enerjinin yaklaşık yarısının ithal petrol ve doğal gazdan oluştuğunu göstermektedir. Avrupa Birliği'nin ithal ettiği petrol, doğal gaz ve kömürde ilk sırada da Rusya bulunmaktadır. Ukrayna-Rusya savaşından dolayı gerçekleşen yaptırımlar ve Avrupa'ya doğal gaz taşıyan ana hat olan Kuzey Akım boru hattının

patlamış olması Avrupa Birliği'ni önemli bir enerji kriziyle karşı karşıya bırakmıştır.

Ukrayna-Rusya Savaşı devam ederken Almanya ile Katar'ın 15 yıllık LNG antlaşması imzaladığı duyurulmuştur. Katar enerji şirketi ile Amerika Birleşik Devletleri'li enerji şirketi ConocoPhillips 2 milyon tonun üzerinde LNG'nin 2026 yılından itibaren Almanya'ya sevkiyatı konusunda anlaşmıştır (Bloomberg, Katar'dan Almanya'ya sıvılaştırılmış doğal gaz). Aynı günlerde ortaya çıkan bir başka gelişme ise Fransa'nın 2022'nin ilkbaharında kapattığı bir kömür santralini yeniden açarak elektrik üretimine başlaması olmuştur. Avrupa Elektrik Görünümü Raporuna göre kömürün Avrupa Birliği'nin geçen yılki elektrik üretimindeki payı %15'e tırmanmıştır. Bu yıl itibarıyla oranın daha da artması beklenmektedir (NTV, Fransa'da kapatılan kömür santrali yeniden üretime başladı).

Ortaya çıkan enerji krizine yönelik olarak Avrupa Birliği'nin ortak karar alma mekanizmasının tam olarak işlemediği görülmektedir. Ülkeler ihtiyaç duydukları enerjiyi kendi imkanlarıyla sağlama konusunda harekete geçmiştir. Avrupa Birliği üyelerinin enerji ihtiyaçları farklılık göstermektedir, özellikle Avrupa'nın kuzeyinde ve doğusunda bulunan bazı ülkeler doğal gaz ve kömüre daha fazla ihtiyaç duymakta iken Fransa gibi nispeten güneydeki ülkeler ihtiyaçlarının çoğunluğunu diğer kaynaklardan temin edebilmekte. Rus gazına ve kömürüne daha fazla bağlı olan Doğu ve Kuzey Avrupalı bazı ülkeler Rusya'ya yönelik yaptırımların ileri safhalarının Avrupa Birliği'ni daha büyük bir enerji krizine sokabileceğini ifade etmektedirler (Euronews, 2022).

Kriz öncesi dönemde de enerji konusunda ülkelerin farklı gelişmişlik düzeylerine sahip olmaları ve farklı ihtiyaçlarına binaen birlik içerisinde tam bir mutabakata varılabilmiş değildi. Birlik her ne kadar yenilenebilir enerjinin artırılması konusunda hemfikir olsa da, enerjinin sürekliliği ve fiyat açısından verimliliği bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır. Birliğin özellikle doğal gaz tedariki konusunda kaynak çeşitliliği üzerine bu güne kadar yeterince

durmaması yaşanan krizin en önemli sebeplerinden biri olarak gösterilebilir (Lambert, 2022, s.3-5). Kaynak çeşitliliği noktasında özellikle Hazar gazının Türkiye üzerinden Avrupa'ya aktarılması konusunda Nabucco projesi çerçevesinde girişimler olmasına rağmen (Erdoğan, 2010, s.9-10) Avrupa Birliği yöneticileri geleceği tasarlamak yerine günü kurtaran kararlar almayı tercih etmektedir.

Avrupa Birliği'nde kritik altyapı sistemlerinin korunması ve geliştirilmesi konusunda 2008 yılında bir direktif yayınlanmış ve bu bağlamda enerji ve ulaşım sektörlerine ağırlık verileceği belirtilmiş (EUR-Lex, 23-11-2008) olsa da enerji çeşitliliği konusunda yeterince adım atılmamıştır. Avrupa Birliği karar alma mekanizmasında ortak ve dış güvenlik konuları gibi konulardaki kararların oy birliğiyle alınıyor oluşu, hayati konularda AB'nin reaksiyon göstermesini yavaşlatmaktadır. Avrupa Birliği karar alma sürecinin hantallığı, birçok konuda toplantılar yapıp bir yol haritası belirlense de sürecin bir sonraki aşamaya taşınmasını engellemektedir.

Avrupa Birliği enerji güvenliği ve tedariki konusunda üyelerine üçüncü ülkelerle anlaşma yapma konusunda bir kısıtlama getirmemektedir. Bu kapsamda birliğin enerji güvenliğini ulusal egemenlik zeminine bıraktığı ifade edilebilir. Rusya-Ukrayna savaşı devam ederken dahi Rusya'dan alınan petrolün tavan fiyatı konusunda, savaş başlayalı neredeyse bir yıl dolacak olmasına rağmen, birliğin henüz yeni karar alıyor oluşu, enerji güvenliği konusunda kat edilecek çok yolun olduğunu göstermektedir. Ayrıca, son zamanlarda haberleri sıkça gündeme gelen Yunanistan ve Fransa gibi ülkelerin birliğin Rusya'dan alınan enerjinin azaltılması konusundaki kararlarına rağmen rutin alımlarına devam ettikleri hatta daha fazla petrol, LNG ve uranyum olarak depolama yaptıkları ve diğer Avrupa ülkelerine de sattıkları görülmektedir. Birlik üyeleri bir yandan Ukrayna'ya silah yardımında bulunurken bir yandan da Rusya'dan enerji ithalatı yapmaya devam etmektedirler.

Avrupa Birliği'nin almış olduğu ve hızla uygulamaya çalıştığı kararlardan biri de yenilenebilir enerji oranının artırılmasıdır. Avrupa Birliği uzun yıllardır çevreye en az zarar veren enerji kaynaklarını bulup işletebilmek üzerine çalışmalarını sürdürmektedir. Yenilenebilir enerji konusu Avrupa Birliği için bir çevresel güvenlik sorununa dönüşmüştür. Çevre sorunları konusu Avrupa Birliği ve Birleşmiş Milletler bağlamında güvenlik boyutu ile ele alınmış ve Yeşil Teori olarak kendini göstermiştir (European Parliament, Green Deal: key to a climate-neutral and sustainable EU, 2022). Yeşil teori yaklaşımı Avrupa'da Yeşiller adı altındaki siyasal yapılanmaya da ilham kaynağı olacak kadar benimsenmiştir. Bu yaklaşım aynı zamanda Avrupalı aktivistlerin teorik temelini de güçlendirmiştir. Yenilenebilir enerji kaynaklarına yönelmek enerji ithalatçısı olan Avrupa için ayrıca bir ekonomi ve sektör oluşturulmasını da sağlamaktadır. Yenilenebilir enerji konusundaki bilimsel çalışmalar ve ARGE çalışmaları ile üretim sektörünün Avrupa merkezli olması Avrupa ekonomisi için bir gider olarak kaydedilen enerji harcamalarının gelire dönüşmesini sağlamıştır. Bugün rüzgâr, su ve güneşten enerji üreten Avrupa merkezli bir çok firma faaliyet göstermektedir. Bu firmalar aynı zamanda faaliyet gösterdikleri bölgelerde üretim bantları üzerinden işgücü ve yeni bir iş sahası oluşturmaktadır. Milyarlarca Euro değerindeki enerji harcaması Rusya'ya, Amerika Birleşik Devletleri'ne ve diğer ülkelere aktarılmak yerine Avrupa ekonomisi içerisinde kalmaktadır (EUR Lex, European Commission, 18.5.2022). Rusya-Ukrayna Savaşı, Avrupa Birliği'nin yenilenebilir enerji konusunda yapmış olduğu çalışmaların ve almış olduğu kararların ne kadar doğru olduğunu göstermekle kalmayıp, yenilenebilir enerjinin kullanılan enerjideki oranının artırılması için gerekli çalışmaların yapılmasına da hız kazandıracaktır.

2. Avrupa Birliği için Alternatif Kaynaklar

Avrupa Birliği her ne kadar yenilenebilir enerjiye eğilimi hızlandırırsa da kısa ve orta vadede fosil yakıtlara ihtiyaç duymaya

devam edecektir. Rusya-Ukrayna savaşıyla ortaya çıkan enerji krizinde Avrupa Birliği için yeni enerji tedarikçilerine ihtiyaç duyulmuştur. İlk akla gelen Ortadoğu enerji kaynakları olsa da Amerika Birleşik Devletleri'nin kaya petrolü ve kaya gazı da önemli bir alternatif olarak ortaya çıkmaktadır. Uluslararası Enerji Ajansı başkanı Fatih Birol, Amerika Birleşik Devletleri'nin kaya gazı ve kaya petrolünde sessiz bir devrim yaptığını ifade etmektedir. Birol'a göre petrol çağı bitmedi ancak dengeler değişti ve Rusya uzatmaları oynuyor. Körfez ve Rusya gibi petrole dayalı ülkeler için iki açıdan risk bulunmaktadır, birincisi kısa vadede fiyatlar düşünce ekonomik performans azalacak, ikincisi ise uzun vadede petrole ihtiyaç azaldıkça ekonomik sıkıntı yaşayacaklardır. Amerika Birleşik Devletleri petrol ve doğal gaz üretiminde Suudi Arabistan ve Rusya'yı geçmiştir (Bloomberght, 25-12-2017).

Özellikle petrol ihtiyacı noktasında Avrupa Birliği için olası diğer bir kaynak Venezuela'dır. Uzun yıllar dünya petrol rezervi konusunda birinci olan ülkenin Suudi Arabistan olduğu bilinmekteydi ancak Venezuela'da gerçekleştirilen çalışmalar sonucu Venezuela'nın daha büyük bir rezerve sahip olduğu ortaya çıkmıştır (OPEC Annual Statistical Bulletin, 2021). Amerika Birleşik Devletleri'nin Venezuela ile anlaşarak petrolü dünya pazarlarına ulaştıracak olması ile Venezuela'dan çıkarılacak petrolün deniz yoluyla Avrupa'ya taşınması konusunda bugün bir engel kalmamış olsa da söz konusu petrolün işlenmesi ve taşınabilir hale gelmesi için zamana ihtiyaç duyulduğu ifade edilmektedir. Avrupa Birliği ülkeleri Venezuela petrolünü alma niyetinde olsalar bile sevkiyat 2022-2023 kışına yetişmeyecektir (Euronews, Venezuela ile Amerika Birleşik Devletleri petrol şirketi Chevron arasında anlaşma). Avrupa Birliği'nin bir kez daha enerji konusunda Amerika Birleşik Devletleri'ne muhtaç olduğu görülmektedir.

Avrupa için enerji kaynağı olma özelliğini taşıyan bir bölge de Afrika'dır. Özellikle Kuzey Afrika'dan çıkarılan petrol ve doğal gazın boru hatları ve tankerler ile Avrupa'ya taşınması ihtiyacın önemli bir kısmını karşılayabilecektir. Kuzey Afrika'nın önemli enerji

kaynaklarına sahip ülkelerden bir tanesi olan Libya 48 milyar varilli aşan petrol ve 55 trilyon metreküplük doğal gaz rezervleri ile Afrika'nın Nijerya'dan sonra en büyük ikinci petrol üretip satan ülkesi konumundadır (AA, 26.04.2022). Libya'da henüz seçimlerin yapılamamış olması, ülkenin tamamında kontrolü elinde bulunduracak bir hükümet ortaya çıkmasını engellemiştir. Libya'daki belirsizlik hem yeni kaynakların araştırılmasını hem de Avrupa'ya daha fazla enerji naklini geciktirmektedir. Afrika'ya enerji konusunda ilgi gösteren sadece Avrupalı ülkeler değildir. Çin gibi enerji ithalatçısı olan ülkeler de Afrika enerji kaynaklarının çıkarılıp taşınması konusunda aktif politikalar yürütmektedirler. Libya iç savaşından önce ülkenin enerji kaynaklarının önemli alıcılarından bir tanesi Çin idi. Avrupa enerji ihtiyacı için Afrika kullanılabilir bir güzergâh olsa da Afrika enerji pazarında Avrupa rakipsiz değildir.

Avrupa'ya enerji nakli konusunda diğer bir güzergâh da mevcut hatları ve kapasitenin artırılması imkânı olan Türkiye'dir. Sadece Türk Akım olarak adlandırılan Rusya'dan Trakya'ya (kıyıköy) gaz taşıyan hat ile 1 Ocak 2020-31 Aralık 2021 tarihlerinde Avrupa'ya toplamda 16,8 milyar metreküplük gaz akışı sağlandı. Hattın toplam hacmi yıllık 31,50 milyar metreküptür (AA, 07-01-2022). Kuzey Akım hattının patlaması ile Avrupa'ya giden Rus gazının kesilmesi Avrupa enerji krizinin odak noktasını oluşturmaktadır. Avrupa'nın ihtiyaç duyduğu gazın bir kısmının karşılanması için Türkiye elindeki imkânlarla Avrupa'nın ihtiyacının bir kısmının karşılanması konusunda gerekeni yapmaktadır.

3. Enerji Jeopolitiğinde Türkiye

Türkiye bölgesinde enerji ticaretinde merkez ülke konumuna ulaşmayı amaçlamaktadır. Türkiye bu hedefe yönelik olarak bölgede önemli doğal gaz ve petrol boru hattı projelerini hayata geçirmiş veya hayata geçirilmesine öncülük etmiştir. Irak-Türkiye Ham Petrol Boru Hattı, Bakü-Tiflis-Ceyhan Ham Petrol Boru Hattı (BTC), Bakü-Tiflis-Erzurum (BTE) Doğal gaz Boru Hattı, Mavi Akım,

Türkiye-Yunanistan Doğal gaz Enterkonnektörü (ITG), Trans Anadolu Doğal gaz Boru Hattı (TANAP) ve Türk Akım bu kapsamdaki projeler arasındadır. Türkiye'nin Avrupa'nın enerji arz güvenliğine yıllardır sağladığı katkı 2020 yılında yeni bir seviyeye ulaşmıştır: Avrupa'nın 4. Doğal gaz arteri olan Güney Gaz Koridoru 2020 sonunda tamamlanan Trans Adriyatik Boru Hattı (TAP) sayesinde hayata geçmiştir. Dünya petrol talebinin yaklaşık %3'ünün Türk Boğazları yoluyla taşınması nedeniyle küresel enerji güvenliği bakımından Türk Boğazlarının da ayrı bir önemi vardır (Dışişleri Bakanlığı, Türkiye'nin uluslararası enerji stratejisi).

Irak-Türkiye Ham Petrol Boru Hattı, 1977 yılında faaliyete geçmiş ve sonraki yıllarda yapılan çalışmalarla kapasitesi 70,9 milyon tona ulaşmıştır. 19 Eylül 2010 tarihinde Türkiye ile Irak arasında Kerkük-Yumurtalık Ham Petrol Boru Hattı Anlaşması'nın ve ilgili protokollerinin yenilenmesine ve 15 yıl boyunca uzatılmasına yönelik değişiklik anlaşması imzalanmıştır (Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, Transit Boru Hatları).

Bakü-Tiflis-Ceyhan (BTC) Ham Petrol Boru Hattı başta Azerbaycan petrolü olmak üzere, Hazar Bölgesi'nde üretilecek petrolü emniyetli, ekonomik ve çevresel açıdan uygun bir şekilde Azerbaycan ve Gürcistan üzerinden Ceyhan'a taşımak ve buradan da tankerlerle dünya pazarlarına ulaştırmak üzere inşa edilmiş bir boru hattıdır. Taşıma kapasitesi 50 milyon ton/yıl olan bu hattan 2006 yılında ilk tanker yüklemesi yapılmıştır (Botaş, Ham Petrol).

İlk sevkiyatın 2020 yılında gerçekleştiği, iki kardeş ülke Türkiye ve Azerbaycan'ın enerji alanında bugüne kadar süregelen başarılı iş birliğinin en önemli göstergelerinden biri olan Trans Anadolu Doğal gaz Boru Hattı Projesi (TANAP), Güney Kafkasya Boru Hattı (SCP) ve Trans Adriyatik Boru Hattı (TAP) ile birlikte Güney Gaz Koridoru'nun en önemli halkasını oluşturmaktadır (Tanap, Tanap Projesi). Maksimum yıllık 32 milyar metreküp kapasiteye sahip TANAP'a BOTAŞ %30, SOCAR %58 ve BP %12 hisse ile ortaktır.

Bakü-Tiflis Erzurum Doğal gaz Boru hattı ile Azerbaycan (Şahdeniz) doğal gazı Gürcistan üzerinden Türkiye'ye taşınmaktadır. 2007 yılında faaliyete geçen hattın kapasitesi yılda 16 milyar m³ olarak tasarlanmış olup, teknik değişikliklerle bu kapasitenin artırılması imkânı mevcuttur (Dışişleri Bakanlığı, Doğu Batı Enerji Koridoru: İki tamam bir eksik).

Karadeniz üzerinden gelen Rus gazını deniz geçişi taşıyan bir boru hattı olan Mavi Akım, yıllık 16 milyar metreküplük hacmi ile 2003 yılında faaliyete geçmiştir. Hattan gelen gaz Samsun'dan yurt içi doğal gaz dağıtım şebekesine iletilmektedir.

Yunanistan üzerinden Avrupa'ya gaz taşımının ilk adımı olan ve yıllık 12 milyar metreküplük bir kapasiteye sahip olan Türkiye-Yunanistan Doğal gaz Boru Hattı 2007 yılında faaliyete geçmiştir (Botaş, Tamamlanan Önemli Projelerimiz).

Yıllık 10 milyar metreküp İran doğal gazının boru hattı ile Türkiye'ye arzı amacıyla 8 Ağustos 1996 tarihinde İran ile Türkiye arasında Tahran'da Doğal gaz Alım-Satım Anlaşması imzalanmıştır. Bu kapsamda inşa edilen, Doğu Anadolu Doğal gaz Ana İletim Hattı, Doğubayazıt'tan başlayıp, Erzurum, Sivas ve Kayseri üzerinden Ankara'ya uzanmaktadır. 2001 yılından itibaren İran'dan gaz alımı başlamıştır (Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, Doğal Gaz Boru Hatları).

Rus gazını Türkiye ve Avrupa'ya taşıyan ana hat olma özelliğindeki 31,50 milyar metreküplük hacmi ile 2020 yılında faaliyete geçen Türk Akım'ını da eklediğimizde boru hatları üzerinden Türkiye'ye mevcut şartlarda yıllık yaklaşık 90 milyar metreküplük gaz akışı sağlanabilmektedir. Geliştirme çalışmalarıyla bu oranın yükseltilesi ihtimali de bulunmaktadır. Türkiye'nin doğal gaz tüketimi 2021 yılı itibariyle 61 milyar metreküp olmuştur (AA, 13-01-2022). Türkiye doğal gaz tüketiminin bir kısmını LNG olarak da ithal etmektedir. Türkiye mevcut konumu ve imkânları ile Avrupa'nın ihtiyaç duyduğu doğal gazın bir kısmını sağlayabilecek

durumdadır. Gelecek yıllarda yapılabilecek yeni hatlar ile oranın artırılması da mümkündür.

Türkiye için önemli gelişmelerden bir tanesi de Türkiye'nin kendi imkânları ile Karadeniz'den çıkarmaya başladığı doğal gazdır. İlk açıklamalarda rezervin 540 milyar metreküp olduğu ifade edilirken araştırmaların devamında rezervin arta bileceği de belirtilmektedir (AA, 08-03-2022). Türkiye için önemli bir kaynak da Doğu Akdeniz havzasıdır, henüz tam kapsamlı araştırmalar yapılmadığı için Türkiye'ye ait deniz alanlarında ne kadar kullanılabilir rezerv olduğu net olarak bilinmese de yeni keşiflerle birlikte Doğu Akdeniz havzasının dünya doğal gaz rezervleri açısından ilk on da yer alabilecek potansiyele sahip olduğu iddia edilmektedir. Doğu Akdeniz'de Mısır'ın 63 Trilyon metreküp, İsrail'in 6 trilyon metreküp, rezervleri keşfedilmiştir (US Energy Information Administration, 2022). Kıbrıs Adası'nın güneyi ve Türkiye'nin hak iddia ettiği alanlarda çalışmalar devam etmektedir.

Türkiye yakın geçmişte yaşanan olumsuz hadiselerle rağmen Akdeniz coğrafyasının önemli ülkelerinden olan İsrail ve Mısır ile dostça ilişkiler kurulabileceğini ve bu gelişmelerden hem Türkiye'nin hem de Akdenizli komşularının fayda sağlayacağını çeşitli vesilelerle ifade etmiştir. Doğu Akdeniz'in çoğunluğunu kendi hâkimiyetine almaya çalışan, akıl ve hukuk dışı haritalarla Türkiye'yi kışkırtan Yunanistan, Mısır ve İsrail ile ilişkilerini geliştirerek Doğu Akdeniz rezervlerinin çoğunluğuna sahip olmanın yanında enerji güzergâhını da belirlemeye çalışmaktadır. Ancak Güney Kıbrıs ve Yunanistan üzerinden geçmesi düşünülen EastMed projesinden Amerika Birleşik Devletleri desteğini çektiğini açıklamıştır. Amerika Birleşik Devletleri'nin projeden çekilmesinin nedenlerinden bir tanesi olarak boru hattının ekonomik olarak aşırı maliyetli bulunması gösterilmektedir. Yunanistan'ın çizdiği rota, Kuzey Kıbrıs'tan geçerek Türkiye'ye ulaşan güzergâha nazaran daha uzun ve işletilmesi iktisadi olmayan bir yoldur (Acer, 2022, s.1-6). Yunanistan, Kıbrıs'ta 1964-1974 yılları arasında yaşanan Enosis girişimleri ve Türklere karşı soykırım faaliyetlerinde olduğu

gibi, bugün de Güney Kıbrıs Rum Yönetimini Doğu Akdeniz politikası bağlamında kullanmaktadır. Doğu Akdeniz'in Türkiye-Yunanistan-Güney Kıbrıs Rum Yönetimi arasında ihtilafı olan bölgesindeki enerji kaynaklarının çıkarılması ve işletilmesinin yakın gelecekte mümkün görünmemesi Yunanistan'ın çizdiği rotanın da hayata geçmesini engellemektedir. Ancak halen çıkarılmakta olan ve yeni keşiflerle rezervleri artan Mısır ve İsrail gazının Türkiye ile geliştirilmesi muhtemel projeler bağlamında Avrupa'ya iletilebilmesi ihtimali Avrupa için yeni bir kaynak teşkil edecektir.

Türkiye'nin Libya ile imzaladığı deniz alanları sınırlandırma antlaşması ve Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı (TPAO)'nın Libya kıyılarında enerji kaynağı arama ruhsatı alması Türkiye'nin Libya üzerinden Avrupa'ya gidecek enerji kaynakları üzerinde de etkili olabileceğini göstermektedir. Türkiye, Libya'da çatışmaların durdurulması ve tüm Libya'da hâkim olacak demokratik bir yönetimin kurulabilmesi için yıllardır gayret sarf etmektedir. Bazı bölge ülkeleri dâhil Avrupalı bazı ülkelerin ve küresel güçlerin, BM'nin kabul ettiği meşru hükümetin yerine silahlı grupların Libya'da hâkimiyet kurabilmesi için iç savaşa lojistik ve maddi destek vermelerine rağmen Türkiye, Libya'nın meşru hükümetinin ayakta kalarak demokratik bir yönetimin oluşturulması için mücadele etmiştir. Türkiye'nin çabaları Libya ve Kuzey Afrika genelinde memnuniyetle karşılanmaktadır. Türkiye, Afrika genelinde yapmış olduğu ekonomik ve sosyal projelerle de ön plana çıkmakta olup özellikle Kuzey Afrika enerji kaynaklarının işletilip Avrupa'ya iletilmesi konusunda da etkin bir rol oynayabilecektir.

Akdeniz ve Ortadoğu coğrafyasında barış ve istikrarın sağlanması adına Türkiye'nin atmış olduğu bir başka adım da Suriye yönetimi ile temasa geçilmeye çalışılmasıdır. Türkiye'nin Suriye'den beklentisi sınır güvenliğinin sağlanması, Suriye'nin kuzeyinde PKK ve diğer terör yapılanmalarına izin verilmemesi ve Suriyeli mültecilerin evlerine dönerek güven içerisinde yaşayabilmeleridir. Suriye'de güven ve istikrarın sağlanması, aynı

zamanda Suriye topraklarından çıkarılan enerji kaynaklarının Türkiye üzerinden Avrupa'ya taşınabilmesine de olanak sağlayacaktır. Yakın gelecekte Suriye'den güvenli ve istikrarlı enerji nakli gerçekleştirilecek gibi görünmese de orta vadede boru hatları aracılığıyla enerji nakli mümkün olabilir.

Türkiye, gerek birebir gerekse Türk Devletleri Teşkilatı üzerinden Hazar enerji kaynaklarına sahip Türk Devletleri ile temasını artırarak hem kendi hem de Türk Devletleri için ekonomik ve jeopolitik getirileri olan enerji koridorunu geliştirmeyi hedeflemektedir. Trans-Hazar projeleri ile Türkmen gazının ve Kazak petrolünün mevcut hatlar veya yeni hatlar üzerinden dünya pazarlarına iletilmesi hedeflenmektedir. Rusya-Ukrayna Savaşıyla Avrupa'da yaşanan enerji krizinin istikrarlı ve uygun maliyetle aşılabilmesi zor görünmektedir. Avrupa'nın enerji kaynaklarının çeşitlendirilmesi açısından Hazar enerji kaynakları ve nakil hatları önemli bir boyuta ulaşmıştır. Hazar enerji kaynaklarının kesintisiz bir şekilde Avrupa'ya ve dünya pazarlarına iletilebilmesi için her şeyden önce bölge ülkelerinin fikir birliğinde olmaları önemlidir. Ancak Orta Asya coğrafyasında hala etkin bir Rus nüfuzunun varlığı da unutmamalıdır. Rusya'yı Orta Asya enerji denkleminin dışında bırakmanın bu coğrafyada siyasal hareketliliğin hız kazanmasına neden olabileceğini de düşünmek gerekir. Rusya'nın da rıza gösterebileceği bir yaklaşımın, uygun zaman ve şartlar dâhilinde hayata geçirilmesi için çaba sarf etmek Türkiye, Orta Asya Türk Devletleri ve Avrupa için ortak payda da buluşmayı sağlayabilecektir.

Türkiye için alternatif fosil yakıt kaynaklarından bir tanesi de Kuzey Irak üzerinden gelmesi muhtemel doğal gaz boru hattıdır. Mart 2022'de Dubai'de gerçekleşen sanayi konulu bir konferansta, İKBY (Irak Kürdistan Bölgesel Yönetimi) Başbakanı Mesrur Barzani yakın dönemde Türkiye üzerinden Avrupa'ya doğal gaz sevkiyatına başlayabileceklerine dair bir açıklama yapmıştır. Kuzey Irak'ın yakında önemli bir enerji merkezi olacağı ifade edilmiştir. Ancak bu açıklamadan bir ay önce Bağdat'taki Irak Yüksek Federal

Mahkemesi, IKBY'deki petrol ve gaz yasasının federal anayasaya aykırı olduğuna ve bölgeden ihraç edilen petrolden sağlanan tüm gelirlerin merkezi yönetime teslim edilmesi gerektiğine hükmetmişti (T24, 28-03-2022). 13 Mart 2022'de Erbil yakınlarına İran tarafından düzenlenen füze saldırılarının hedefinde Kuzey Irak'ta enerji altyapısının geliştirilmesi için çalışan Kuzey Iraklı bir iş adamının villası olduğu ifade edilmişti. İran saldırının hedefinin İsrail'e bir misilleme olduğunu açıklamıştı. Gelişmeler Avrupa'ya sevkiyatı söz konusu olan Kuzey Irak enerji kaynakları konusunda henüz bir mutabakatın sağlanmadığını göstermektedir. Ayrıca bölgede Türkiye'nin terörle mücadele operasyonları devam etmektedir. Bölge terörden temizlenmediği sürece enerji nakil hatları için güvenli bir güzergah da olmayacaktır. Ancak söz konusu hattın ve mevcut Kerkük-Yumurtalık Petrol Boru Hattının tam kapasite ile işler hale gelebilmesi için her şeyden önce PKK terörüyle mücadelede başarının sağlanması ve terörün tekrarlamaması konusunda Irak ve IKBY yönetimlerinin garanti vermesi gerekmektedir. Öncelikle Irak ve IKBY yönetimlerinin enerji sevkiyatında anlaşmaları gerekecektir. Irak enerji kaynakları üzerinde Türkiye ile mutabakata varılması ve Türkiye'nin enerjinin çıkarılması ve sevkiyatı konusunda aktif rol oynaması halinde, bölge siyaseti ve güvenliği üzerinde Türkiye'nin daha etkili bir konuma gelebileceğini de düşünmek gerekir. Enerjinin Türkiye üzerinden naklinin sağlanması, alternatif güzergâhlar üzerinden nakli konusunu da ortadan kaldıracaktır.

Türkiye'nin Orta Asya, İsrail, Irak ve Mısır ile enerji odaklı temasları Avrupa'nın ihtiyacı olan doğal gazın olası tedarikçilerinden olabileceği düşünülen İran'ın tepkisine neden olmaktadır. Kendisini enerji denkleminin dışında gören İran, Türkiye ile ilgili söylemlerini sertleştirmeye başlamıştır. Özellikle Türkiye'nin İsrail ile ilişkilerini düzeltme yolunda bir siyaset izliyor oluşu, İran'ın başta Türkiye'nin Suriye politikası ve olası Suriye operasyonu olmak üzere Türkiye'nin tezlerinin aksine olacak açıklamalar yaptığı görülmektedir. İran, Avrupa için olası önemli bir

doğal gaz tedarikçisi konumundadır. Ancak İran rejiminin insan hakları karnesinin bozuk olmasına ek olarak sokak eylemleri ile yaşanan can kayıplarının giderek artıyor oluşuna binaen İran'ın geleceğinin belirsizleşmesi, İran'ın enerji partneri olması ihtimalini azaltmaktadır. Ayrıca İran'da insan hakları ihlalleri Avrupalı aktivistlerin önemli gündem maddelerinden bir tanesidir ve bu sebeple İran'dan gaz tedarikine sıcak bakılmayabilir. İran konusundaki bir diğer handicap da Rusya ile olan yakın ilişkisidir. Gelecekte İran gazının Avrupa'ya sevkiyatının gündeme gelmesi halinde Rusya'nın özellikle kış aylarında gaz akışı miktarının azaltılması konusunda İran'ı siyasi olarak ikna edebilme ihtimali mevcuttur. Türkiye'nin yıllardır önemli miktarda İran'dan gaz tedarik ettiğini düşünecek olursak İran'ın gaz üretimi alt yapı çalışmalarının modernize edilmesi ile söz konusu olumsuzluklara rağmen şartlar olgunlaştığında, Avrupa'nın gaz ihtiyacının karşılanması konusunda İran gazından da faydalanılması ihtimali mevcuttur (Azimy, 2021, s.34-35). Ancak İran ile enerji odaklı işbirliği için öncelikle İran'ın işbirliğine açık olduğunu sadece sözleriyle değil yaptıklarıyla, lafzıyla, ruhuyla da belirtmesi gerekmektedir. İran her şeyden önce bölgede rejim ihracı politikasından vazgeçip dostça ve uzun soluklu ilişkiler kurulabilecek bir partner olabileceğini göstermelidir.

Türkiye, jeopolitik konumu ve komşu coğrafyalardaki ülkelerle geliştirmiş olduğu işbirliği dolayısıyla enerji kaynaklarına ulaşma noktasında sıkıntı yaşama ihtimali düşük olan bir ülke olarak değerlendirilebilir. Şartlar olgunlaşırsa Türkiye'nin hâlihazırda Avrupa'ya naklettiği gazın çok daha fazlasının yeni projelerle Avrupa Birliği üyesi ülkelere, sevk edilebilmesi mümkündür. Türkiye, son yıllarda kendi kara ve deniz alanlarında petrol ve doğal gaz arama faaliyetlerine hız vermiş olup Batı Karadeniz açıklarında keşfetmiş olduğu doğal gaz rezervlerini kullanmaya hazırlanmaktadır. Karadeniz gazının kullanılmaya başlanması ile Türkiye'nin mevcut boru hatları üzerinden komşu coğrafyalardan aldığı gazın ihtiyaç fazlası olan kısmının da Avrupa'ya nakli

mümkün olabilecektir. Türkiye, mevcut kaynakları ve enerji nakil hatlarına ilave olası yeni nakil hattı projeleri ile Avrupa Birliği'nin enerji ihtiyacının karşılanmasında önemli bir işlevi üstlenebilecek potansiyele sahiptir.

Sonuç

Rusya-Ukrayna savaşı üzerinden Amerika Birleşik Devletleri, Avrupa'yı kendine bağlama yolunda önemli bir aşama kaydetmiştir. Avrupa'ya taşınan Rus gazı önemli ölçüde azalmış olup Avrupa, gazı ve petrolü Amerika Birleşik Devletleri'nden ve Amerika Birleşik Devletleri merkezli şirketlerin etkin olduğu Ortadoğu'dan almak zorunda kalacaktır. Bu nedenle, Amerika Birleşik Devletleri'nin her açıdan Avrupa'yı domino ettiği bir sürecin başladığını söylemek yanlış olmaz.

Rusya-Ukrayna Savaşı'nın düşük yoğunluklu ve uzun soluklu bir hal alması hem Rusya'yı hem de Ukrayna'ya destek veren Avrupa'yı yoracaktır. Savaş Rusya'nın kaynaklarını tüketmekle kalmayıp enerji üzerinden elde edilen karını da önemli oranda azaltacaktır. Rusya elindeki enerjiyi Çin, Türkiye, Hindistan gibi üretim merkezlerine aktararak ekonomisini ayakta tutmaya çalışacaktır. Mevcut görünüm, enerji politikaları üzerinden özelde Rusya'nın genelde Rusya-Çin ikilisinin sınırlandırılmaya çalışıldığı şeklindedir. Söz konusu yaklaşım akıllara yeni bir çevreleme politikasının uygulanmaya çalışılıp çalışılmadığını getirmektedir. Eğer böyle bir durum söz konusu ise Rusya-Ukrayna savaşı bir dış politika aracı olarak kullanılmaktadır.

Avrupa'nın ihtiyaç duyduğu enerji, kısa vadede Amerika Birleşik Devletleri merkezli şirketler üzerinden Petrol ve LNG tankerleri ile belirli oranda karşılanabilir ancak, orta ve uzun vadede Türkiye güzergahının rolü artmaktadır. Türkiye de enerjiyi kendi öz kaynaklarına (Karadeniz ve olası Akdeniz gazı da dahil) ilave olarak Hazar, İran, İsrail, Mısır, Irak ve Suriye coğrafyasından tedarik ederek kaynak zenginliği sağlayabilir. Avrupa'nın kısa vadede birkaç yıllık gaz ihtiyacının karşılanması için Türkiye'ye gelen Rus

gazının boru hatları üzerinden nakli de Avrupa'ya nefes aldıracaktır. Zira Türkiye üzerinden Avrupa'ya nakledilebilecek olan en hazır gaz Rus gazıdır.

Türkiye'nin bir NATO üyesi ve batı ittifakının bir parçası olduğu unutulmamalıdır. Osmanlı Devletiyle başlayan süreçte Türkiye iktisadi, siyasi, sosyal ve askeri bağlamda Avrupa ile sürekli temas halinde olmuştur. Bu durum bir tercih meselesi olmaktan ziyade jeopolitik bir gerçekliktir. Çoğu zaman savaşlarla geçen münasebetlerimiz barış zamanlarında iktisadi ve sosyal ilişkilerle ön plana çıkmıştır. Yüzlerce yıldır inişli çıkışlı devam eden Avrupa-Türkiye ilişkileri bugün ciddi bir sınav vermektedir. Özellikle Fransa, Yunanistan ve Güney Kıbrıs merkezli gerçekleştirilen Türkiye'ye karşı hasmane politikalar ilişkilerin gerilmesine neden olmaktadır. Avrupa'nın Rusya-Ukrayna savaşı nedeniyle yaşadığı enerji krizinin atlatılması ve Avrupa'nın enerji tedarikinin çeşitlendirilmesi konusunda Türkiye'nin Rusya ile olan samimi ve pragmatik ilişkilerinin yanı sıra Orta Asya, Ortadoğu ve Akdeniz ülkeleri ile ilişkileri de Avrupa için ciddi bir fırsattır. Ancak Avrupa Birliği karar alma mekanizmasını Fransa ve Yunanistan gibi ülkelerin etkilemesi, Türkiye-Avrupa Birliği ilişkilerini olumsuz yönde etkilemekte ve Türkiye'den geçecek enerji hattı girişimlerini yavaşlatmaktadır. Avrupa'nın kışı nasıl atlatacağı ve üretim endüstrisinin özellikle gaz arzının azalmasından dolayı ne kadar etkileneceği konuları Avrupa Birliği'nin Türkiye ile olan ilişkilerinde etkili olacaktır. Türkiye ve Birleşmiş Milletler'in girişimi ile açılmış olan tahıl koridorunun genişletilerek devam ettirilmesi çabaları da başarıya ulaşırsa Türkiye-Avrupa Birliği ilişkileri daha rasyonalist bir zemine oturarak, gelişerek devam edebilecektir. Avrupa Birliği tarafından ilişkilere kazan-kazan prensibi ile yaklaşılacak olursa, Türkiye'nin Avrupa Birliği için çok büyük bir şans ve önemli bir partner olduğu anlaşılabilir.

Kaynakça

- AA, (08-03-2022), Bakan Dönmez: Karadeniz'deki Gaz Rezervi Konutların 30 Yıl İhtiyacını Karşılacak Büyüklükte, <https://www.aa.com.tr/tr/ekonomi/bakan-donmez-karadenizdeki-gaz-rezervi-konutlarin-30-yil-ihciyacini-karsilayacak-buyuklukte/2527411>, Erişim, 26-10-2022
- AA, (26.04.2022), Libya'da petrol üretimi Hafter'in kontrolündeki bazı tesislerin kapatılmasıyla ciddi şekilde düştü, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/libyada-petrol-uretimi-hafterin-kontrolundeki-bazi-tesislerin-kapatilmasiyla-ciddi-sekilde-dustu/2573346#:~:text=Libya%2C%2048%20milyar%20varili%20a%C5%9Fan,metrek%C3%BCp%20do%C4%9Fal%20gaz%20rezervlerine%20sahip>, Erişim, 20-09-2022
- AA, (07-01-2022), Türk Akım üzerinden iki yılda Türkiye ve Avrupa'ya 34,8 milyar metreküp gaz taşındı, <https://www.aa.com.tr/tr/ekonomi/turkakim-uzerinden-2-yilda-turkiye-ve-avrupaya-34-8-milyar-metrekup-gaz-tasindi/2467928>, Erişim, 25-09-2022
- AA, (13-01-2022), Türkiye'de geçen 61,6 Milyar Metreküp Doğal gaz sisteme girdi, <https://www.aa.com.tr/tr/ekonomi/turkiyede-gecen-yil-61-6-milyar-metrekup-dogal-gaz-sisteme-girdi/2472693>, Erişim, 12-11-2022
- Acer, Yücel, EASTMED Projesinde Dönüm Noktasına mı Gelinliyor?, SETA, Perspektif, Şubat 2022, Sayı 326, s.1-5
- Avrupa Birliği Başkanlığı,(15-11-2022),Avrupa Birliği'nin Enerji Politikası,https://www.ab.gov.tr/fasil-15-enerji_80.html, Erişim, 17-11-2022
- Avrupa Birliği Türkiye Delegasyonu, Enerji Alanında AB ve Türkiye İşbirliği, <https://www.avrupa.info.tr/tr/enerji-alaninda-ab-ve-turkiye-isbirligi-59>, Erişim, 18-11-2022
- Azimy, Ghorban, Energy Geopolitics of Iran, Anadolu Economics, 2021, 3 (1), s.19-41
- Bloomberght, (25-12-2017), IEA/Birol: ABD'nin artık Ortadoğu'ya İhtiyacı kalmadı,<https://www.bloomberght.com/enerji/haber/2081226-ieabirol-abdnin-artik-ortadoguya-ihciyaci-kalmadi>, Erişim, 20-10-2022
- Botaş, Ham Petrol, <https://www.botas.gov.tr/Sayfa/ham-petrol/13>, Erişim, 03-10-2022
- Botaş, Tamamlanan Önemli Projelerimiz, <https://www.botas.gov.tr/Sayfa/tamamlanan-onemli-projelerimiz/504>, Erişim, 09-11-2022

- Dışişleri Bakanlığı, Doğu Batı Enerji Koridoru: İki tamam bir eksik,
https://www.mfa.gov.tr/dogu-bati-enerji-koridoru_2-tamam-1-eksik.tr.mfa, Erişim, 11-10-2022
- Dışişleri Bakanlığı, Türkiye'nin uluslararası enerji stratejisi,
https://www.mfa.gov.tr/turkiye_nin-enerji-stratejisi.tr.mfa, Erişim, 12-10-2022
- Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, Doğal gaz Boru Hatları,
<https://enerji.gov.tr/bilgi-merkezi-transit-boru-hatlari>, Erişim, 22-09-2022
- Erdogdu, Erkan, Bypassing Russia: Nabucco Project and its Implications for the European Gas Security, Munich Personal RePEc Archive, 2010
- Euronews,Venezuela ile ABD petrol şirketi Chevron arasında anlaşma,
<https://tr.euronews.com/2022/11/30/venezuela-ile-abd-petrol-sirketi-chevron-arasinda-anlasma>, Erişim, 30-11-2022
- European Environment Agency, Share of energy consumption from renewable sources in Europe, 26 Oct 2022, <https://www.eea.europa.eu/ims/share-of-energy-consumption-from>, Erişim, 10-11-2022
- European Parliament, (23-06-2022), Green Deal: key to a climate-neutral and sustainable EU,
<https://www.europarl.europa.eu/news/en/headlines/priorities/climate-change/20200618STO81513/green-deal-key-to-a-climate-neutral-and-sustainable-eu>, Erişim: 20-10-2022
- Eurostat, From where do we import energy?,<https://ec.europa.eu/eurostat/cache/infographs/energy/bloc-2c.html>, Erişim, 12-11-2022
- Eurostat, What do we produce in the EU?,<https://ec.europa.eu/eurostat/cache/infographs/energy/bloc-2b.html?lang=en>, Erişim, 10-12-2022
- Eurostat,Where does our energy come from?,
<https://ec.europa.eu/eurostat/cache/infographs/energy/bloc-2a.html?lang=en>, Erişim, 18-11-2022
- EUR Lex, European Commission,(18-5-2022), Communication From The Commission to the European Parliament, the European Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=COM%3A2022%3A230%3AFIN&qid=1653033742483> Erişim: 18-10-2022
- Euronews, 20-10-2022, AB Liderleri Kış Öncesi Enerji Krizine Çözüm Bulmak için Toplanıyor, <https://tr.euronews.com/2022/10/20/ab->

- liderleri-kis-oncesi-enerji-krizine-cozum-bulmak-icin-toplaniyor, Erişim: 22-10-2022
- EUR-Lex, (23-11-2008), Council Directive 2008/114/EC of 8 December 2008 on the identification and designation of European critical infrastructures and the assessment of the need to improve their protection, <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2008/114/oj>, Erişim, 05-11-2022
- Jones, Christopher, Foreword, Regulation and Investments in Energy Markets, Ed: Alessandro Rubino, Maria Teresa Campi Veronica Lenzi İlhan Ozturk, Academic Press, 2016, Cambridge, s.xvii
- Lambert, Laurent A., et al., Thr EU's Natural Gas Cold War and Diversification Challenges, Energy Strategy Reviews, 43, 2022
- Middelaar, Luuk Van, Avrupa: Bir Geçiş Süreci, Cev: Bilal Çölgeçen, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2014, s.ıx-x
- NTV, Fransa'da kapatılan kömür santrali yeniden üretime başladı, <https://www.ntv.com.tr/dunya/fransada-kapatilan-komur-santrali-yeniden-uretime-basladi,6FPqkxAmq0y1O7pBYSWx1w>, Erişim 29-11-2022
- OPEC Annual Statistical Bulletin 2021, https://www.opec.org/opec_web/static_files_project/media/downloads/publications/OPEC_ASB_2021.pdf, Erişim: 12-10-2022
- Tanap, Tanap Projesi, <https://www.tanap.com/tanap-projesi>, Erişim, 19-10-2022
- Bloomberht, Katar'dan Almanya'ya sıvılaştırılmış doğal gaz, <https://www.bloomberght.com/katar-dan-almanya-ya-sivilastirilmis-gaz-2320122>, Erişim, 29-11-2022
- T24, (28-03-2022), DW, <https://t24.com.tr/haber/barzani-kurdistan-enerji-merkezi-olacak,1024031>, Erişim, 22-10-2022
- US Energy Information Administration, 2022, https://www.eia.gov/international/content/analysis/regions_of_interest/Eastern_Mediterranean/pdf/eastern-mediterranean.pdf, Erişim: 13-10-2022